

Mindre arbete, högre inkomster – arvingens lott

MIKAEL ELINDER, OSCAR ERIXSON OCH HENRY OHLSSON

Mikael Elinder är forskare vid Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet och Institutet för näringslivsforskning (IFN).
mikael.elinder@nek.uu.se

Oscar Erixson är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet.
oscar.erixson@nek.uu.se

Henry Ohlsson är professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet.
henry.ohlsson@nek.uu.se

Vi studerar när och hur mycket arvingars arbetsutbud och sparande reagerar på arv. Detta gör vi genom att följa bröstarvingar som ärvt 2004 under perioden 2000–08. Vårt första huvudresultat är att ju mer arvingen ärvt desto lägre blir arbetsinkomsten. Denna effekt på arbetsutbudet kommer under åren efter att arvingen har ärvt. Vi finner också tecken på förväntningseffekter som påverkar arbetsutbudet redan före överföringen. Vårt andra huvudresultat är att ju mer arvingen ärvt, desto högre blir kapitalinkomsten. Denna spareffekt uppträder bara under åren omedelbart efter det att arvingen har ärvt och försvinner efter ett par år.

Redan i slutet av 1800-talet argumenterade förmögna personer som Andrew Carnegie och Alfred Nobel att de som ärvt stora belopp inte kommer att arbeta lika hårt som andra. De kommer därför inte att bidra lika mycket till välbefinnande och utveckling.¹ Föräldrar bör därför vara restriktiva med att låta sina barn ärva mycket. Även om det är få som ärvt så mycket som Carnegie och Nobel hade i åtanke, har en allt förmögnare befolkning lett till att det i dag är många som ärvt avsevärda belopp.

Det är av flera skäl viktigt att förstå hur individer påverkas av att ärva. Hur förmögenhetsöverföringar inom familjer påverkar förmögenhetsfördelningen beror på vad arvingarna väljer att göra med arven. Det motverkar långsiktig förmögenhetsuppbyggnad om arvingar utnyttjar arvet till att konsumera mer eller arbeta mindre.

Det är rimligt att tro att arvingarna har tagit hänsyn till arven i sina bedömningar av t ex hur mycket det är optimalt att spara inför tiden som pensionär om arven är förväntade. Beslutsfattare och forskare kan förledas att tro att folk i allmänhet sparar för lite inför pensioneringen om inte detta beaktas. Vidare kan studier av arv bidra till att lära oss hur inkomstförändringar påverkar arbetsutbudet. Sådan kunskap som är viktig för att förstå hur inkomstbeskattningen påverkar arbetsutbudet, t ex genom jobbskatteavdrag.

Tidigare studier har uteslutande baserats på amerikanska data. De har främst fokuserat på hur arv påverkar arbetsutbud. Resultaten i dessa studier visar att arv verkar minska arvingarnas arbetsutbud något (Holtz-Eakin m fl 1993; Joulfaian och Wilhelm 1994; Brown m fl 2010). I Elinder m fl (2011) går vi ett steg längre och undersöker hur arv påverkar både arbets- och kapitalinkomster. Vi kan ge en mer heltäckande bild av hur arvingarna

¹ Se Carnegie (1962, s 56) och Chester (1998, s 31).

förändrar sitt beteende när de ärver. Vår studie baseras på svenska registerdata för ett urval personer som avled 2004 och deras arvingar. Vi följer arvingarnas inkomster under nio år, fyra år före och fyra år efter det att arvingen ärver, för att avgöra när eventuella effekter kommer och hur stora effekterna är.

Enligt traditionell teori om hur inkomstförändringar påverkar arbetsutbud och sparande kommer förväntade arv att påverka beteendet under hela livet, både före och efter själva överföringen. Det sker dock inga förändringar av arbetsutbud och konsumtion vid tiden då det förväntade arvet kommer.

Arv som inte är förväntade kan å andra sidan liknas vid manna från himlen (*windfall gains*). Detta medför att arvingen har anledning att ändra sina tidigare konsumtions- och arbetsutbudsbeslut. Arvet ger upphov till en inkomsteffekt som gör att arvingen vill ha mer fritid.² Vi kan därför förvänta oss att arbetsinkomsterna minskar och att kapitalinkomsterna ökar eftersom arvingen blir mer förmögen.

För en del arvingar i vårt urval kan det ärvda beloppet ha varit förväntat, för andra kan beloppet ha varit oväntat. Storleken på förändringarna av arbets- och kapitalinkomster beror på i vilken utsträckning de ärvda beloppen inte var förväntade. En annan faktor som också påverkar förändringarnas storlek är i vad mån arvingen mötte begränsningar på kapitalmarknaden.³

Sverige, liksom många andra europeiska länder, följer romersk rättstradition med begränsad frihet att testamentera sin kvarlåtenskap.⁴ Föräldrar i dessa länder kan inte göra sina barn arvlösa genom testamente. Det är därför rimligt att tänka sig att arv i högre utsträckning är förväntade i Sverige än i t ex USA eller Storbritannien där barn kan göras arvlösa genom testamente. Vi kan därför inte utan vidare överföra amerikanska resultat till Sverige. Jämförelser försvåras också av att Sverige och USA har olika skattesystem. Högre marginalskatter på arbetsinkomster i Sverige bidrar t ex till att vi förväntar oss större effekter på arbetsutbudet i Sverige än i USA.

Arv kommer vanligen som en följd av att en förälder har gått bort. På så sätt skiljer sig arv från andra plötsliga förmögenhetsökningar som t ex lotterivinster och vinster på aktiemarknaden. Detta kan vara viktigt för när effekter av arv uppkommer. Förälderns död kan ha föregåtts av en längre tids sjukdom. Barnen kan ha minskat sin arbetstid för att vårda och sköta om föräldern. Tiden närmast efter förälderns död präglas naturligt av sorg. Detta kan leda till att arvingarnas arbete blir lidande, men också att beslut

² Detta förutsatt att arvingen betraktar fritid som en normal vara vilket är det vanliga antagandet.

³ Om arvingarna möter betydande likviditetsbegränsningar kommer effekterna av att ärva först efter att arvet mottagits även om det var förväntat.

⁴ Arvsreglerna i Danmark, Tyskland och Nederländerna tillåter, som de i Sverige, att hälften av kvarlåtenskapen testamenteras. Se Angelini (2009), tabell 2, för en genomgång av andelar i andra europeiska länder.

rörande kvarlåtenskapen skjuts på framtiden. Likaså kan praktiska detaljer som upprättande av bouppteckning, planering av begravning, etc vara tidskrävande och påverka arvingarnas tidsanvändning. De samlade effekterna av arven kan därför komma först en tid efter det att arvingen har ärvt. Det är därför en styrka att vi i vår studie kan följa arvingarna under hela fyra år efter dödsfallet.

Våra resultat visar att ju större arvet är desto lägre blir arbetsinkomsterna under vart och ett av de fyra åren efter det att arvingen har ärvt. Effekterna är både statistiskt och ekonomiskt signifikanta. Även om vi inte finner några effekter under de fyra åren innan arvingen ärver ger dock resultat från en utökad analys ett visst stöd för att förväntningar om kommande arv kan ha minskat arbetsinkomsterna redan före vår undersökningsperiod.

Sammantaget innebär detta att arven är delvis förväntade, delvis oväntade. Till skillnad från tidigare studier finner vi att minskningen av arbetsinkomster är avsevärd och bestående över tiden. Vi finner också att ju mer arvingen ärver desto högre blir kapitalinkomsterna vart och ett av åren efter det att arvingen ärver. Ökningen är dock tydligt avtagande över tiden till skillnad från minskningen av arbetsinkomster. På kort sikt är dock kapitalinkomsternas ökning större än arbetsinkomsternas minskning. Detta kan tolkas som att arvingarna blivit rikare både genom att de har ökat sin fritid och att den disponibla inkomsten har ökat.

Sammanfattningsvis tyder våra resultat på att Nobels och Carnegies farhågor att arv tenderar att minska incitamenten att arbeta verkar gälla även för arvingar som ärver jämförelsevis litet.

1. Arvsregler

Den avlidnes barn, bröstarvingarna, står först i tur att ärva enligt svensk arvsrätt. Om den avlidnes barn inte är i livet går arvet vidare till barnens avkomlingar. Den avlidnes kvarlåtenskap ska delas mellan arvingarna i den aktuella arvsklassen.

Det finns särskilda regler för efterlevande makar. En efterlevande maka har rätt att fritt förfoga över kvarlåtenskapen under resten av livet om den avlidne och den efterlevande maken har gemensamma barn. Detta har varit regeln sedan 1988. Fri förfoganderätt innebär att den efterlevande maken kan göra av med pengarna men inte testamentera dem. De gemensamma barnen ses som bröstarvingar med uppskjuten rätt att ärva. De måste invänta att den andra föräldern avlider innan de får sitt sk efterarv. Om den avlidne däremot har barn som inte är gemensamma med den efterlevande maken behöver dessa särkullsbarn inte vänta.

Den första arvsklassen är tom om den avlidne inte har barn eller avkomlingar till barn. Då går kvarlåtenskapen vidare till den andra arvsklassen. Den avlidnes föräldrar och deras avkomlingar (den avlidnes syskon, syskonbarn osv) finns i denna arvsklass.

Arvsordningen kan till viss del frångås om den avlidne har skrivit testa-

mente. Som mest kan hälften av kvarlåtenskapen testamenteras. De återstående laglottorna fördelas enligt arvsordningen. Rätten till laglott innebär att arvingar enligt arvsordningen kan vara säkra på att de kommer att ära så länge kvarlåtenskapen är positiv.

Den avlidnes tillgångar och skulder sammanställs i en bouppteckning. Den ligger till grund för fördelningen av kvarlåtenskapen. Bouppteckningen var också basen för arvsskatten så länge den fanns.⁵ I princip gäller att samtliga tillgångar (och skulder) upptas till sitt respektive marknadsvärde. När arvsskatten fanns gällde dock flera undantag från principen om marknadsvärde. Det viktigaste gällde för fastigheter som skulle tas upp till det taxerade värdet. Det fanns också möjligheter att minska eller helt kringgå arvsskatten genom att underrapportera eller undanhålla tillgångar som bilar, smycken, konst och antikviteter. De kvarlåtenskaper och arv som vi undersöker avser 2004 då arvsskatten fortfarande fanns kvar. De verkliga marknadsvärdena kan därför ligga högre än de belopp som finns i de register vi har använt.

2. Data och metod

Från Skatteverkets arvskatteregister har vi samlat in information om 232 personer som avled 2004. Samtliga avlidna var vid dödstillfället bosatta i Stockholms stad och hade en positiv kvarlåtenskap.⁶ Vi har information om den avlidnes arvingar, deras relation till den avlidne samt hur mycket var och en av dessa har ärvt och betalat i arvsskatt. Från Skatteverkets inkomstskatteregister hämtar vi information om arvingarnas arbets- och kapitalinkomster.⁷ Vi använder inkomstdata för 2000–08 för att studera effekter både före och efter det att arvingen ärver. Med hjälp av Registret över totalbefolkningen (RTB) kompletterar vi våra data med information om arvingarnas civilstånd, antal barn och bostadsort.

Vi avgränsar urvalet till bröstarvingar som var i åldrarna 21–59 år 2004. Orsaken till att vi begränsar oss till bröstarvingar är att det kan finnas betydande skillnader i förväntningar om arv mellan arvingar i de olika klasserna. Mer nära arvingar kan också reagera på annat sätt på dödsfallet än mer avlägsna. Detta kan i sin tur göra de empiriska resultaten svåra att tolka. Åldersrestriktionen minskar risken att vi blandar samman effekter av att ära med effekter som kan uppkomma till följd av utbildnings- och pensionsbeslut. Totalt uppfyller 374 arvingar ovanstående kriterier. Detta ger oss en panel bestående av 3 310 observationer.

⁵ Arv- och gåvoskatten avskaffades i december 2004. Den var progressiv i två dimensioner: större arv beskattades hårdare och arvingar i högre arvsklasser beskattades hårdare.

⁶ Urvalet var ursprungligen avsett för en studie om arvmotiv (Ohlsson 2007). Detta styrde urvalskriterierna. Utöver ovanstående kriterier gällde också att den avlidne skulle ha minst två barn samt inte vara gift vid dödstillfället.

⁷ Arbetsinkomst, eller egentligen inkomst från tjänst, består av löneinkomst, pensioner samt ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkring. Kapitalinkomster utgörs av ränteutgifter, inkomster från aktieutdelningar, realiserade kapitalvinster med avdrag för ränteutgifter och realiserade kapitalförluster.

Det genomsnittliga arvet i vår studie uppgår till ca 300 000 kr.⁸ Detta är lägre än de genomsnittliga arven i tidigare amerikanska studier där arvingarna har ärvt i storleksordningen motsvarande 1 miljon kr. De höga tröskelvärdena för den amerikanska kvarlåtenskapsskatten är en orsak till skillnaden. Genomsnittsarvet i vår studie motsvarar ungefär ett års arbetsinkomst. Det finns anledning att tro att de avlidnas inkomster och förmögenheter är högre än riksgenomsnittet för avlidna med tanke på de urvalskriterier vi har använt. Kriterierna bidrar också till att vårt urval av arvingar inte är helt representativt för alla arvingar.⁹ Det är dock en fördel att arvingarna i urvalet har det bättre ekonomiskt ställt än genomsnittet. Sannolikheten att de möter restriktioner på kreditmarknaden blir lägre. Vi kan då tolka de beteendeförändringar som inträffar efter det att arvingen har ärvt som orsakade av att arvet inte var förväntat.

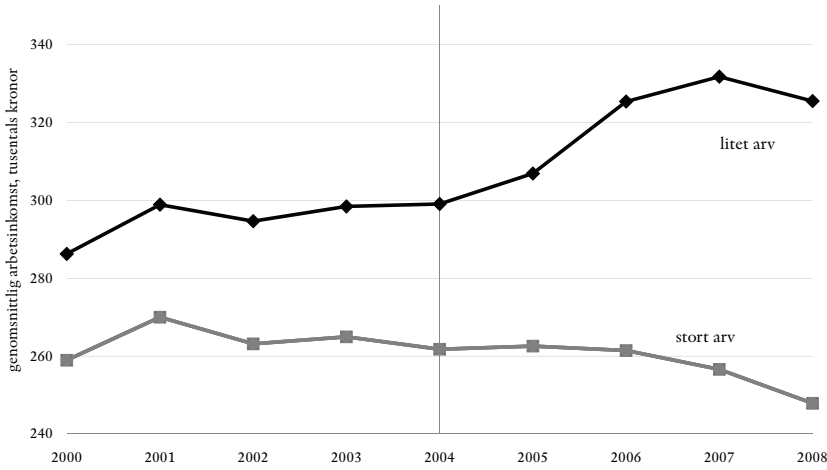
De med höga inkomster kan också förväntas få stora arv. Detta är en grundläggande utmaning när man ska skatta effekterna av arv på arbets- och kapitalinkomster. Dessutom kan egenskaper som arvingarna har som vi inte kan observera, t ex riskbenägenhet, preferenser för fritid, uppfostran etc vara korrelerade med både det ärvda beloppet och våra inkomstvariabler. Det är viktigt att ta hänsyn till detta för att inte få missvisande skattningar av effekterna. Vi kan ta hänsyn till dessa problem genom att skatta statistiska modeller med individspecifika fixa effekter eftersom vi har tillgång till paneldata. Den statistiska metod vi använder kan bäst liknas vid en *difference-in-difference*-modell. Vi kan beräkna kausala effekter av arv om antagandet om parallella trender är uppfyllt. Det innebär att arvingar som ärver ytterligare en krona skulle ha haft samma inkomstutveckling om de hade ärvt en krona mindre som andra arvingar som faktiskt ärver en krona mindre.

Detta är ett antagande som inte går att testa formellt. Vi kan dock få en indikation om antagandet är rimligt genom att följa inkomstutvecklingen för olika grupper av arvingar. Figur 1 och figur 2 visar arbets- och kapitalinkomstutvecklingen för två olika grupper. Den ena linjen representerar de som ärvt mer än genomsnittet (högt arv), den andra de som ärvt mindre än genomsnittet (lågt arv). Figur 1 visar att arbetsinkomsterna före 2004 var högre för dem som ärvde lite jämfört med dem som ärvde mycket. En förklaring till detta kan vara att de som ärvde mycket i större utsträckning hade minskat sitt arbetsutbud redan före 2000 eftersom de förväntade sig att ärva. Detta skulle vara i enlighet med teorin. Åren efter 2004 stiger arbetsinkomsterna för dem som ärvde lite medan de minskar för dem som ärvde mycket.

Figur 2 visar hur kapitalinkomsterna utvecklas. Kapitalinkomsterna är låga för båda grupperna före 2004. Sedan ökar de kraftigt redan under det år då arvingarna ärver. För gruppen som ärver mycket fortsätter sedan kapitalinkomsterna att öka fram till om 2006. Därefter minskar de dramatiskt

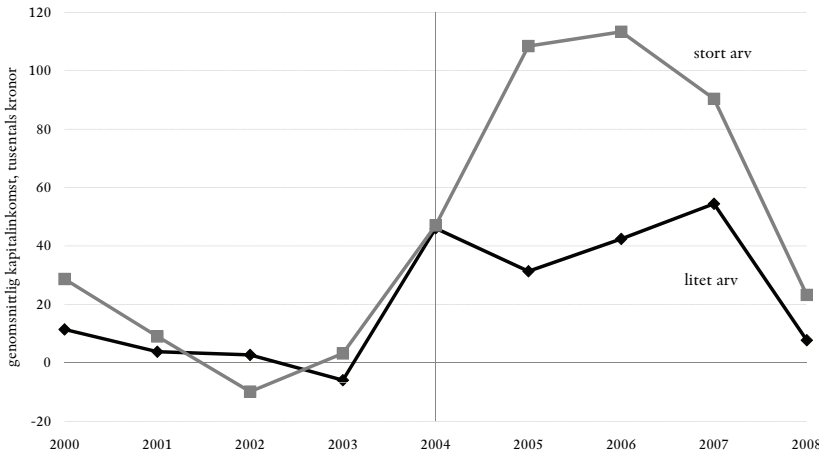
⁸ Vi utnyttjar konsumentprisindex för att justera monetära värden till 2004 års prisnivå eftersom det var detta år arvingarna ärvde.

⁹ Se Berg (2006) för en utomordentlig genomgång av de svenska hushållens förmögenheter 2004.

Figur 1
Arbetsinkomst 2000–
08, prisnivå 2004

Anm.: Den vertikala linjen visar arvsåret.
Källa: Elinder m fl (2011).

Figur 2
Kapitalinkomst
2000–08, prisnivå
2004

Anm.: Den vertikala linjen visar arvsåret.
Källa: Elinder m fl (2011).

under de två sista åren av vår undersökningsperiod. Kapitalinkomsterna ändras endast marginellt mellan 2004 och 2007 för de som ärver lite. Därför minskar de kraftigt även för denna grupp under 2008.

Sammanfattningsvis tyder figurerna på att ju större arven är, desto lägre blir arbetsinkomsterna och desto högre blir kapitalinkomsterna, efter överföringen. Vi vill dock påminna om att figurerna visar obetingade medelvärden. Det behöver därför inte nödvändigtvis betyda att det finns orsaksamband. Det krävs att vi skattar den statistiska modellen för att kunna dra sådana slutsatser.

3. Resultat

Tabell 1 redovisar resultat från våra skattningar av den empiriska modellen. Arvsbeloppet har inte statistiskt signifikanta effekter på arbetsinkomsten åren innan arvet och arvsåret. Det finns två möjliga förklaringar till att vi inte finner några effekter åren före arvet. Antingen var arven inte förväntade eller också hade förväntningar om kommande arv påverkat beteendet redan tidigare. Däremot är samtliga effekter negativa och statistiskt signifikanta på enprocentsnivån för åren efter arvet. Detta stämmer med hypotesen att arvingarna delvis utnyttjar arvet för att öka sin fritid. Samtidigt tyder resultaten på att de ärvda beloppen inte var helt förväntade.

En enkel beräkning kan ge en ekonomisk illustration av våra resultat: Utgå från att den genomsnittlige arvingen är 50 år gammal och att det genomsnittliga arvet uppgår till ca 300 000 kr. Den skattade koefficienten för 2008 implicerar då att inkomsten minskar med 14 400 per år (efter skatt). Detta betyder att arbetsinkomsten minskar med motsvarande 70 procent av arvets värde under åren fram till pensioneringen.¹⁰

Vi finner inga effekter på kapitalinkomsterna åren före det att arvingen ärver. Resultaten är, med andra ord, desamma som för arbetsinkomsterna. Koefficientskattningen för året efter överföringen är positiv och statistiskt signifikant. Detta stämmer med vad vi förväntar oss. Kapitalinkomsterna bör gå upp efter det att arvingen ärver oavsett om arven var förväntade eller inte. De borde dock stiga något mer om arvet var väntat eftersom konsumtion och arbetsutbud då inte ändras enligt teorin. Vi noterar också att storleken på effekterna på kapitalinkomsterna minskar över tiden. Här skiljer sig det som händer med kapitalinkomsterna från vad som händer med arbetsinkomsterna.

Skillnaden i koefficientskattningar mellan 2007 och 2008 är påtaglig. Man ska dock vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser om varför effekten minskar drastiskt 2008 eftersom finanskrisen gjorde sitt intåg detta år. Det är svårt att avgöra om minskningen beror på finanskrisen eller på att det ärvda beloppets inverkan på kapitalinkomsten endast var temporär.

Låt oss bortse från skattningen för 2008 med hänvisning till finanskrisen. Antag i stället att den skattade effekten för 2007 även gäller för det följande året. Det betyder att det genomsnittliga arvet ökar den årliga kapitalinkomsten med 38 000 kr efter skatt. Tillsammans med resultatet från den motsvarande beräkningen för arbetsinkomsten kan vi konstatera att arbets- och kapitalinkomsterna tillsammans ökar. Arvingarna ökar samtidigt sin fritid och sina disponibla inkomster.

Det finns anledning att tro att många av arvingarna sedan lång tid tillbaka kan ha förväntat sig att någon gång ärva. Detta motsägs inte av att vi inte finner några signifikanta resultat för de fyra åren före överföringen. Arvingarna kan ha anpassat sitt beteende redan innan vår undersöknings-

¹⁰ Detta gäller om vi antar att diskonteringsräntan är noll och att arvingens marginalsatt är 30 procent. Det senare är rimligt då majoriteten av arvingarna inte betalade statlig inkomstskatt 2004.

	Arbetsinkomst, kr	Kapitalinkomst, kr
2000	-0,028	0,195
2001	-0,038	-0,102
2002	-0,012	-0,019
2003, referensår		
2004	-0,026	-0,013
2005	-0,048**	0,275***
2006	-0,092***	0,213***
2007	-0,085***	0,182*
2008	-0,069***	0,048*
Antal arvingar	374	374
Antal observationer	3 310	3 310

Tabell 1
Effekter av det
ärvda beloppet i kr på
arbets- och kapital-
inkomster 2000–08

Anm. Regressionerna har, förutom interaktionstermer mellan det ärvda beloppet och år som presenteras ovan, individspecifika och årsspecifika fixa effekter samt ett tredjegradspolynom i ålder som förklarande variabler. * signifikant på tioprocentnivån, ** signifikant på femprocentnivån, *** signifikant på enprocentnivån.

Källa: Elinder m fl (2011).

period. Våra skattningar fångar då bara delvis de ärvda beloppens inverkan på beteendet.

Vi har tyvärr inte tillgång till någon variabel som direkt mäter förväntningar om kommande arv. Dessa förväntningar fångas dock delvis upp av den individspecifika effekten. Det finns ett sätt att få en fingervisning om tidiga förväntningar har lett till tidiga anpassningar av arbets- och kapitalinkomster. Vi kan korrelera de individspecifika effekterna vi skattat i de ursprungliga modellerna och de ärvda beloppens storlek. Korrelationen är negativ i det ena fallet, större arv går hand i hand med lägre individspecifika effekter från modellen för arbetsinkomster. Detta antyder att arvingarna har minskat sina arbetsinkomster redan innan starten för vår undersökningsperiod. Vi finner inte några motsvarande samband för kapitalinkomster.

4. Slutord

Våra resultat tyder på att Carnegies och Nobels farhågor verkar gälla även för ärvda belopp som är relativt små. De ärvda beloppens storlek verkar delvis vara oväntade eftersom arbetsinkomsterna efter överföringen påverkas. Samtidigt finner vi vissa belägg för att arven är förväntade då arbetsinkomsterna kan ha påverkats redan innan undersökningsperiodens start. Kapitalinkomsterna ökar direkt efter överföringen men klingar sedan av. Det är dock svårt att säga i vilken utsträckning detta beror på den senaste finanskrisen. Våra resultat stämmer med vad man kan förvänta sig utifrån ekonomisk teori. Det är slutligen värt att notera att våra resultat skiljer sig från tidigare amerikanska studier där man endast funnit små eller tillfälliga effekter på arbetsinkomster.

REFERENSER

- Angelini, V (2009), "The Strategic Bequest Motive: Evidence from SHARE", manuskript, University of Padua.
- Berg, L (2006), "Förmögenhetskällan: De svenska hushållens förmögenhetsutveckling", rapport, Nordea, Stockholm.
- Brown, J R, C C Coile och S J Weisbenner (2010), "The Effect of Inheritance Receipt on Retirement", *Review of Economics and Statistics*, vol 92, s 425-434.
- Carnegie, A (1962), "The Advantages of Poverty", i Kirkland, E C (red), *The Gospel Wealth and other Timely Essays*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge.
- Chester, R (1998), "Inheritance in American Legal Thought", i Miller, R K och S J McNamee (red), *Inheritance and Wealth in America*, Plenum Press, New York.
- Elinder, M, O Erixson och H Ohlsson (2011), "Carnegie Visits Nobel: Do Inheritances Affect Labor and Capital Income?", Working Paper 2011:5, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Holtz-Eakin, D, D Joulfaian och H S Rosen (1993), "The Carnegie Conjecture: Some Empirical Evidence", *Quarterly Journal of Economics*, vol 108, s 413-435.
- Joulfaian, D och M O Wilhelm (1994), "Inheritance and Labor Supply", *Journal of Human Resources*, vol 29, s 1205-1234.
- Ohlsson, H (2007), "The Equal Division Puzzle – Empirical Evidence on Intergenerational Transfers in Sweden", Working Paper 2007:10, Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.